

УДК 343.3/.7

ГРАДЕЦЬКИЙ Андрій Вікторович

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник кафедри бойового та логістичного забезпечення
факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України
Київського інституту Національної гвардії України

ORCID ID 0000-0002-1039-4635

ДАНИЛЕВСЬКИЙ Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри бойового та логістичного забезпечення
факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України
Київського інституту Національної гвардії України

ORCID ID 0000-0002-9315-9381

ТОЛСТОНОСОВ Димитрій Юрійович

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри бойового та логістичного забезпечення
факультету службово-бойової діяльності Національної гвардії України
Київського інституту Національної гвардії України

ORCID ID 0000-0001-5181-7668

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВІЙСЬКОВІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

На підставі аналізу чинного законодавства, наукової літератури досліджено особливості кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення, вчинені в період воєнного стану. Це дало можливість сформулювати пропозиції змін до чинного законодавства. Визначено, що відсутність системного підходу у питанні використання такої кваліфікуючої ознаки як вчинення діяння в умовах воєнного стану призвело до порушення принципу справедливості, дисбалансу систему заходів кримінально-правового впливу на вчинення кримінальних правопорушень.

Ключові слова: військові кримінальні правопорушення; воєнний стан; кримінальна відповідальність.

Постановка проблеми. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку військової служби (військові кримінальні правопорушення) завжди посідали особливе місце в системі Особливої частини КК України. Хоча за ознаками об'єктивної сторони вони подібні до загальнокримінальних правопорушень, специфіка їх суб'єкта обумовлює особливий підхід законодавця до розташування таких кримінально-правових норм та побудову санкцій. Особливої актуальності питання військових кримінальних правопорушень набувають за особливих об'єктивних умов, в тому числі в період воєнного стану. Також необхідно усвідомлювати, що систематичні та численні випадки вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями можуть призвести до глобальніших наслідків. З огляду на специфіку діяльності Збройних Сил України, Служби безпеки України та інших військових формувань та враховуючи той факт, що саме цими органами гарантується державний лад, територіальна цілісність та безпека всієї держави, стає очевидним, що військові кримінальні правопорушення тягнуть за собою ризик втрати достатнього рівня обороноздатності, що в контексті сучасної російсько-української війни означає втрату можливості зберегти мир та державність [1, с. 580]. Саме тому дослідження особливостей кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану набувають нагального характеру.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. До проблем кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення повсякчас звертаються науковці. Предметом комплексного дослідження зазначені кримінальні правопорушення є у працях М. Карпенка [2] та С. Харитонова [3]. Теоретичні аспекти та проблеми практичного застосування військових кримінальних правопорушень розглядає у своєму дослідженні О. Ободовський [4]. У зазначених працях детально проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки відповідних кримінальних правопорушень, особливості кваліфікації та покарання, передбаченого за їх учинення. Проте повномасштабне вторгнення російської федерації та введення на території України воєнного стану, постійні зміни у кримінальному законодавстві обумовлюють необхідність подальших досліджень у цій сфері. Достатньо зазначити, що з початку повномасштабного вторгнення у розділ XIX Особливої частини КК України п'ять разів вносилися зміни. Окремі із зазначених

кримінально-правових новел стали предметом дослідження Р. Мовчана [5]. Проте деякі питання, пов'язані з особливостями кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення в період воєнного стану, залишилися поза увагою дослідників.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою нашої розвідки є аналіз особливостей кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення, вчинені в період воєнного стану. Для досягнення зазначеної мети поставлено завдання дослідити чинне кримінальне законодавство, що передбачає відповідальність за вчинення військових кримінальних правопорушень, та спеціальну літературу, присвячену зазначеним діям.

Виклад основного матеріалу. У своїх попередніх публікаціях ми вже звертали увагу на використання законодавцем такої кваліфікуючої ознаки як вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану у кримінальних правопорушеннях проти власності як своєрідної реакції на введення воєнного стану на території країни. Ми зазначали, що відсутність системного підходу у цьому питанні призводить до порушення принципу справедливості [6].

Повною мірою зазначене стосується і військових кримінальних правопорушень. Більшість кримінальних правопорушень у розділі XIX Особливої частини КК України містить таку кваліфікуючу ознаку як вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану або бойової обстановки. І це цілком логічно, адже в такий період підвищуються вимоги до військової служби, особливого значення набуває необхідність суворого дотримання дисципліни, а будь-яка протиправна поведінка військовослужбовців може призвести до тяжких наслідків. Як зазначається в літературі, військове кримінальне правопорушення, вчинене під час дії правового режиму воєнного стану, засвідчує його максимальний ступінь суспільної небезпеки. Саме тому у статті 176 КК України було визначено, що під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 402-405, 407, 408, 429 КК України, застосовується лише запобіжний захід у вигляді тримання під вартою [7]. Проте складно пояснити, чому законодавець, доповнивши диспозиції одних статей такою кваліфікуючою ознакою, оминув своєю увагою інші статті з цього розділу.

Зокрема, диспозиції статей 406, 412, 414-417, 422 КК України не містять вказаної кваліфікуючої ознаки.

Звісно, можна апелювати до того, що ці кримінальні правопорушення полягають здебільшого у порушенні різних правил, які винна особа може порушувати як умисно, так і з необережності, але в цілому характеризуються необережною формою вини. Проте інші військові кримінальні правопорушення, які так само полягають у порушенні різних правил і характеризуються необережною формою вини, таку кваліфікуючу ознаку передбачають, наприклад, порушення правил несення прикордонної служби (стаття 419 КК України). Чи означає це, що у період воєнного стану правила несення прикордонної служби є більш важливими, ніж правила польоту або підготовки до них? Чому суспільна небезпечність порушення одних правил пов'язується з воєнним станом, а інших – ні?

На нашу думку, підхід законодавця до застосування такої кваліфікуючої ознаки має бути системним та справедливим, а це означає, що або він повинен бути наявним у всіх військових кримінальних правопорушеннях, або – у жодному. У цьому сенсі нам імпонує підхід, який використали автори проєкту нового КК України, які у статті 10.1.2. зазначають: ознаками, що підвищують на два ступеня тяжкість злочинів, передбачених цим Розділом (Кримінальні правопорушення проти порядку несення військової служби), є вчинення умисного злочину: 1) в умовах воєнного стану; 2) у бойовій обстановці. Ідентичні норми передбачено і для кримінальних правопорушень проти порядку проходження військової служби та кримінальних правопорушень проти порядку користування військовим майном та експлуатації засобів ведення бою [8]. Такий підхід дозволяє охопити всі подібні кримінальні правопорушення та використовує чіткий критерій розмежування (відповідна кваліфікуюча ознака поширюється лише на умисні злочини).

Зазначимо, що деякі науковці обґрунтовують доцільність доповнення зазначеними кваліфікуючими ознаками й інші статті. На думку дослідників, потребує змістового поліпшення об'єктивна сторона злочинів, передбачених статтями 416 («Порушення правил польотів або підготовка до них»), 417 («Порушення правил кораблеводіння»), 427 («Здача або залишення ворогові засобів ведення війни»), 429 («Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю»), 430 («Добровільна здача в полон»), 432 КК України («Мародерство»), оскільки зазначені правові норми передбачають лише простий склад злочину. Тому є потреба передбачити кримінальну відповідальність за вчинення зазначених військових кримінальних

правопорушень з обтяжуючими обставинами. Враховуючи надзвичайну суспільну небезпеку вказаних кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці за наслідками, їх вчинення за ступенем тяжкості повинно класифікуватись як особливо тяжкі злочини (крім злочинів, передбачених статтями 416 і 417 КК України), які такими вже є, і передбачати в санкціях суворішу міру покарання [9, с. 5].

Також, на нашу думку, доповнення статей 427, 429, 430, 432 КК України такою кваліфікуючою ознакою як вчинення діяння в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, недоцільно. Формулюючи зазначені кримінальні правопорушення, законодавець вже передбачив вказані умови або обстановку в ознаки об'єктивної сторони цих складів кримінальних правопорушень, оскільки вчинити їх не в бойовій обстановці або не в умовах воєнного стану неможливо. Недарма окремі автори ці склади кримінальних правопорушень вважають злочинами проти порядку несення військової служби на полі бою та в районі бойових дій [10, с. 20–21; 11, с. 125]. Тому типовий рівень суспільної небезпеки цих ознак вже враховано при визначенні розміру санкції за ці кримінальні правопорушення. Може йтися лише про доцільність зміни розміру покарання за таке діяння або диференціації кримінальної відповідальності за вчинення зазначених кримінальних правопорушень залежно від наслідків, що настали.

Стосовно диференціації відповідальності, залежно від наслідків, що настали, то в окремих публікаціях ми вже зверталися до цього питання. Зокрема, ми зазначали, що сучасний стан диференціації кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, не відповідає принципам кримінального права та тенденціям розвитку кримінального законодавства. При доповненні кримінального законодавства статтею 286-1 КК України та посиленням відповідальності за порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами у стані сп'яніння, не було враховано, що за аналогічні діяння кримінальна відповідальність передбачена у статті 415 КК України, санкції якої не зазнали змін. З метою вдосконалення законодавства необхідно диференціювати відповідальність за порушення правил водіння або експлуатації машин (стаття 415 КК України) залежно від виду суспільно небезпечних наслідків, що настали [12].

Доповнення кримінальних правопорушень проти власності такою кваліфікуючою ознакою як вчинення діяння в умовах воєнного стану відповідно до положень Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» від 03.03.2022 р. № 2117-IX призвело до суттєвого посилення кримінальної відповідальності за майнові кримінальні правопорушення. Однак законодавець вочевидь оминув спеціальні склади кримінальних правопорушень проти власності, караність яких залишилася без суттєвих змін. Зокрема, у розділі XIX Особливої частини було змінено санкцію статті 432 КК України «Мародерство» для того, щоб урівноважити її з санкціями статей кримінальних правопорушень проти власності. Проте поза увагою законодавця залишилися інші, спеціальні по відношенню до кримінальних правопорушень проти власності, кримінально протиправні діяння. Одним із них є кримінальне правопорушення, передбачене у статті 433 КК України «Насильство над населенням у районі воєнних дій». У частині 2 зазначеної статті передбачено відповідальність за розбій, вчинюваний щодо населення в районі воєнних дій. Проте порівняння санкції частини 2 статті 433 КК України з санкцією частини 4 статті 187 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за розбій, вчинений в умовах воєнного стану, показує, що остання передбачає суворіше покарання – позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна, тоді як у частині 2 статті 433 КК України передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від семи до десяти років. Тобто спеціальна норма, що передбачає відповідальність за вчинення діяння спеціальним суб'єктом по відношенню до спеціального потерпілого в умовах воєнних дій, має менш сувору санкцію, ніж загальна норма. Такий підхід порушує усталені у кримінальному праві правила побудови санкцій спеціальних норм, а також принцип справедливості та адекватності заходів кримінально-правового впливу суспільній небезпечності діяння. Вважаємо за необхідне посилити відповідальність за частиною 2 статті 433 КК України.

Ще однією новелою та реакцією держави на повномасштабні бойові дії на території України стало доповнення Особливої частини КК України статтею 435-1 «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю». Проте і в цьому випадку законодавець виявляє певну непослідовність. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесен-

ня змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану» від 21.03.2023 р. № 3000-IX поряд з військовослужбовцями суб'єктами окремих військових кримінальних правопорушень визнано поліцейських поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях. Ніби логічний крок – якщо такі поліцейські на рівні з військовослужбовцями беруть участь у бойових діях, то й відповідальність (принаймні за ті кримінальні правопорушення, які безпосередньо не пов'язані з проходженням військової служби) у них має бути однаковою. Однак, прирівнявши їх відповідальність, законодавець чомусь не визнав за потрібне наділити їх таким самим захистом, що передбачено у статті 435-1 КК України для військовослужбовців.

Звісно, можна апелювати до того, що для захисту правоохоронців існує стаття 345 КК України «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», проте порівняння диспозицій цих статей показує, що межі кримінальної відповідальності за статтею 435-1 КК України набагато ширші: крім погрози вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна (такі діяння передбачені і у статті 345 КК України), вона передбачає відповідальність за образу честі і гідності військовослужбовця, а також виготовлення та поширення матеріалів, які містять образу честі і гідності, погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна. За образу честі та гідності поліцейського поліції особливого призначення, який під час воєнного стану залучений до безпосередньої участі у бойових діях, виготовлення та поширення матеріалів з такою образою або погрозами, кримінальної відповідальності нині не передбачено. Порівняння санкцій зазначених статей також не на користь правоохоронців – відповідні діяння по відношенню до них тягнуть менш суворе покарання.

До схожих висновків доходить Р. Мовчан, який зазначає, що подібно до того, як у статті 342 КК України враховано можливість охорони громадського порядку не лише працівниками правоохоронних органів, для відповідних служб, котрих це є основною функцією, а й військовослужбовцями, так само у статті 435-1 КК України (або її аналогу) має бути взято до уваги прямо передбачену Законом України

«Про оборону України» можливість залучення до оборони України не лише військовослужбовців, а й принаймні правоохоронців [5, с. 171].

Принагідно зауважимо, що стаття 435-1 КК України має й інші недоліки. Чи не найголовнішим із них, на думку дослідників, є неправильне розташування зазначеної кримінально-правової заборони в системі Особливої частини КК України. Розмістивши зазначену норму в розділі XIX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)», законодавець залишив поза увагою те, що згідно з положеннями статті 401 КК України суб'єктами військових кримінальних правопорушень можуть бути тільки військовослужбовці, військовозобов'язані або резервісти під час проходження зборів. Отже, при буквальному тлумаченні кримінального закону до кримінальної відповідальності за статтею 435-1 КК України може бути притягнуто лише зазначені категорії спеціального суб'єкта, що навряд чи охоплювалося намірами парламентаріїв та фактично нівелює правозастосовний потенціал такої кримінально-правової норми [5, с. 175].

Можна погодитися з М. Хавронюком та іншими фахівцями, які зазначають, що відповідний склад кримінального правопорушення має бути розміщено в Розділі XV Особливої частини КК України, як і аналогічні норми (статті 345 та 350 КК України). Вчені також обґрунтовано звертають увагу на те, що у частинах 1 і 2 статті 435-1 КК України передбачено абсолютно однакове покарання. З огляду на це, необхідність виділення такої форми кримінального правопорушення як виготовлення та поширення відповідних матеріалів виглядає сумнівною [13; 14, с. 215, 221].

Також підлягає перегляду використання законодавцем у частині 2 статті 435-1 КК України у словосполученні «виготовлення та поширення» сполучника «та». На думку Р. Мовчана, це сталося не через бажання законодавця встановити кримінальну відповідальність за поєднання відповідних дій, а виключно через недбале (на жаль, традиційне) його ставлення до вживання таких сполучників, які, всупереч своєму призначенню, часто застосовуються у кримінально-правових нормах як розділові [5, с. 170].

Ще однією дискримінаційною нормою по відношенню до поліцейських поліції особливого призначення, які під час воєнного стану залучені до без-

посередньої участі у бойових діях, є положення частини 4 статті 401 КК України. Відповідно до них особу, яка вчинила військове кримінальне правопорушення, крім поліцейських поліції особливого призначення Національної поліції України, може бути звільнено від кримінальної відповідальності згідно із статтею 44 КК України із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Зрозуміло, що на поліцейських не поширюється дія статутів Збройних Сил України, але ж можна було передбачити аналогічну норму і для поліцейських з посиланням на Дисциплінарний статут Національної поліції України. Схожі пропозиції висловлюють й інші дослідники [15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, масив нових законодавчих змін, що їх зазнали КК України та суміжні правові акти, демонструє цілеспрямовані зусилля законодавчої влади України адаптувати кримінальне законодавство під нові воєнні реалії сьогодення. Водночас зумовлена об'єктивними умовами динаміка кримінального законодавства не повинна перетворитися на неконтрольований процес, здатний призвести до викривлення справжнього змісту кримінально-правових засад національного українського права. Тож кримінально-правова законотворчість за нинішніх умов має прагнути не тільки до інноваційності, а й до збереження за цих умов стабільності усталених засад і кримінально-правових традицій [16, с. 35]. Зокрема, на сьогодні наявна потреба внесення таких змін до кримінального законодавства.

Відсутність системного підходу у питанні використання такої кваліфікуючої ознаки як вчинення діяння в умовах воєнного стану призвела до порушення принципу справедливості, дисбалансу системи заходів кримінально-правового впливу на вчинення кримінальних правопорушень. З огляду на це, деякі статті розділу XIX Особливої частини КК України потребують доповнення зазначеною кваліфікуючою ознакою. Йдеться про статті 406, 412, 414-417, 422 КК України.

Санкція частини 2 статті 433 КК України не відповідає правилам побудови санкцій спеціальних кримінально-правових норм і потребує збільшення розміру покарання для узгодження з санкцією частини 4 статті 187 КК України, яка передбачає відповідальність за однорідне кримінальне правопорушення.

Стаття 435-1 КК України має бути розміщена у Розділі XV Особливої частини КК України, а

її зміст суттєво змінений з урахуванням зауважень, висловлених у цій праці та іншими авторами.

Частину 4 статті 401 КК України має бути доповнено нормою про можливість звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення військового кримінального правопорушення поліцейського поліції особливого призначення Національної поліції України із застосуванням заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

Перспективи подальших досліджень полягають у комплексному аналізі окремих військових кримінальних правопорушень та практики їх застосування, формулювання на цій підставі змін та доповнень до кримінального законодавства з метою вдосконалення кримінальної відповідальності за вчинення таких діянь.

Список використаних джерел

1. Коломієць Н. В., Лугина Є. Ю. Кримінально-правова характеристика самовільного залишення військової частини або місця служби. Аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 579–584.
2. Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): теоретичні та прикладні аспекти: монографія. Київ: ВНЗ «Національна академія управління», 2018. 420 с.
3. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія. Харків: Право, 2018. 328 с.
4. Ободовський О. В. Військові кримінальні правопорушення: теорія і практика : монографія. Одеса : Юридична література, 2023. 652 с.
5. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.
6. Данилевська Ю. О., Данилевський А. О. Щодо використання воєнного стану як кваліфікуючої ознаки кримінальних правопорушень проти власності. *Забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 1 липня 2022 року)*. Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2022. С. 115–118.
7. Стефанів Н. Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/2023_09_05_Prezent_Stefaniv_Viisk_pravoporysh.pdf.
8. Текст проекту нового Кримінального кодексу України станом на 01.08.2024. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf>.
9. Фесенко О., Козакова І., Шнирко О., Карпенко М. Правові норми про кримінальну відповідальність за військові кримінальні правопорушення, що потребують подальшого вдосконалення. *Академічні візії*. 2022. Вип. 14. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/155>.
10. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2011. 184 с.
11. Овчінніков Р. М. Військові злочини: правове регулювання та шляхи удосконалення кримінального законодавства України. *Інформація і право*. 2017. № 4. С. 122–127.
12. Данилевський А. О., Корнілов О. О. Щодо диференціації кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, в умовах воєнного стану. *Безпека дорожнього руху в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (в авторській редакції)*, (м. Кривий Ріг, 27 травня 2022 року). Кривий Ріг, 2022. С. 52–54.
13. Хавронюк М. Образа військовослужбовця та погроза йому: кримінальна відповідальність. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/obraz-a-vijskovosluzhbovtstva-pogrozu-jomu-kryminalna-vidpovidalnist/>.
14. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: наук.-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін.; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.
15. Матюшкова Т. П. Проблемні питання відповідальності поліцейських поліції особливого призначення за військові кримінальні правопорушення. *Регіональні особливості злочинності: сучасні тенденції та стратегії протидії: зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 2 черв. 2023 р.)*, Донец. держ. ун-т внутр. справ. Кривий Ріг : Арт Принт, 2023. С. 52–57.
16. Мірошниченко С. С. Воєнний стан в Україні: проблеми кримінально-правового регулювання і правозастосування. *Часопис Київського інституту*

інтелектуальної власності та права. 2022. Вип. 1. С. 30–36.

References

1. Kolomiets, N. V., Luhyna, Ye. Yu. (2024). Kryminalno-pravova kharakterystyka samovilnogo zalyshennia viiskovoi chastyny abo mistsia sluzhby. Analiz obiektyvnykh i subiektyvnykh oznak [Criminal law characteristics of voluntary abandonment of a military unit or place of service. Analysis of objective and subjective signs]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo [Analytical and comparative jurisprudence]*. № 2. S. 579–584 [in Ukrainian].
2. Karpenko, M. I. (2018). Zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby (viiskovi zlochyny): teoretychni ta prykladni aspekty [Crimes against the established order of military service (war crimes): theoretical and applied aspects]: monohrafiia [monograph]. Kyiv: VNZ «Natsionalna akademiia upravlinnia». 420 s [in Ukrainian].
3. Kharytonov, S. O. (2018). Kryminalna vidpovidalnist za viiskovi zlochyny za kryminalnym pravom Ukrainy [Criminal liability for war crimes under the criminal law of Ukraine]: monohrafiia [monograph]. Kharkiv: Pravo. 328 s [in Ukrainian].
4. Obodovskyi, O. V. (2023). Viiskovi kryminalni pravoporushennia: teoriia i praktyka [Military criminal offenses: theory and practice]: monohrafiia [monograph]. Odesa : Yurydychna literatura. 652 s [in Ukrainian].
5. Movchan, R. O. (2022). «Voienni» novely Kryminalnogo kodeksu Ukrainy: pravotvorchi ta pravozastosovni problemy [“Military” novels of the Criminal Code of Ukraine: law-making and law-enforcement problems]: monohrafiia [monograph]. Kyiv: Norma prava. 244 s [in Ukrainian].
6. Danylevska, Yu.O., Danylevskyi, A.O. (2022). Shchodo vykorystannia voiennoho stanu yak kvalifikuiuchoi oznaky kryminalnykh pravoporushen proty vlasnosti [Regarding the use of martial law as a qualifying feature of criminal offenses against property]. *Zabezpechennia publichnoi bezpeky i poriadku v umovakh voiennoho stanu: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Ensuring public safety and order under martial law: materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference]* (m. Kropyvnytskyi, 1 lypnia 2022 roku). Donetskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Kropyvnytskyi. S. 115–118 [in Ukrainian].
7. Stefaniv, N. (2023). Zahalna kharakterystyka viiskovykh kryminalnykh pravoporushen [General characteristics of military criminal offenses]. Retrieved from: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/2023_09_05_Prezent_Stefaniv_Viisk_pravoporysh.pdf [in Ukrainian].
8. Tekst proiektu novoho Kryminalnogo kodeksu Ukrainy stanom na 01.08.2024 [Text of the draft of the new Criminal Code of Ukraine as of August 1, 2024] Retrieved from: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> [in Ukrainian].
9. Fesenko, O., Kozakova, I., Shnytko, O., Karpenko, M. (2022). Pravovi normy pro kryminalnu vidpovidalnist za viiskovi kryminalni pravoporushennia, shcho potrebuut podalshoho vdoskonalennia [Legal norms on criminal liability for age-related criminal offenses that require further improvement]. *Akademichni vizii [Academic visas]*. Vyp. 14. Retrieved from: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/155> [in Ukrainian].
10. Panov, M. I. (ed.) (2011). Zlochyny proty vstanovlenoho poriadku nesennia viiskovoi sluzhby (viiskovi zlochyny) [Crimes against the established order of military service (military crimes)]: navch. posib. [study guide] / H. M. Anisimov, Yu. P. Dziuba, V. I. Kasyniuk ta in. Kharkiv : Pravo. 184 c [in Ukrainian].
11. Ovchinnikov, R. M. (2017). Viiskovi zlochyny: pravove rehuliuвання ta shliakhy udoskonalennia kryminalnogo zakonodavstva Ukrainy [War crimes: legal regulation and ways to improve the criminal legislation of Ukraine]. *Informatsiia i pravo [Information and law]*. № 4. S. 122–127 [in Ukrainian].
12. Danylevskyi, A. O., Kornilov, O. O. (2022). Shchodo dyferentsiatsii kryminalnoi vidpovidalnosti za porushennia pravyl bezpeky rukhu abo ekspluatatsii transportu osobamy, yaki keruiut transportnymy zasobamy, v umovakh voiennoho stanu [Regarding the differentiation of criminal responsibility for violations of the rules of traffic safety or operation of transport by persons who drive vehicles in conditions of martial law]. *Bezpeka dorozhnoho rukhu v umovakh voiennoho stanu: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi onlain-konferentsii [Road traffic safety in the conditions of martial law: materials of the All-Ukrainian scientific and practical online conference]*, (m. Kryvyi Rih, 27 travnia 2022 roku). Kryvyi Rih. С. 52–54 [in Ukrainian].
13. Khavroniuk, M. Obraza viiskovosluzhbovtisia ta pohroza yomu: kryminalna vidpovidalnist [Insulting a serviceman and threatening him: criminal liability]. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/blogs/obraza-vijskovosluzhbovtisia-ta-pogrozu-jomu-kryminalna-vidpovidalnist/> [in Ukrainian].

14. Vozniuk, A. A., Movchan, R. O., Cherniei, V. V. (ed.) (2022). *Novely kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy, pryiniati v umovakh voiennoho stanu: nauk.-prakt. koment* [Novels of the criminal legislation of Ukraine, adopted in the conditions of martial law: science-practice. comment] / A. A. Vozniuk, O. O. Dudorov, R. O. Movchan, S. S. Cherniavskiyi ta in. Kyiv: Norma prava. 278 s. [in Ukrainian].

15. Matiushkova, T. P. (2023). *Problemni pytan- nia vidpovidalnosti politseyskykh politsii osoblyvoho pryznachennia za viiskovi kryminalni pravoporushen- nia* [Problematic issues of responsibility of special po- lice officers for military criminal offenses]. *Rehionalni osoblyvosti zlochynnosti: suchasni tendentsii ta strate- hii protydii: zb. materialiv III Vseukr. nauk.-prakt. konf. [Regional features of crime: modern trends and counter- measures strategies: coll. materials of III All-Ukrainian science and practice conf.]* (m. Kryvyi Rih, 2 cherv. 2023 r.) Donets. derzh. un-t vnutr. sprav. Kryvyi Rih : Art Prynt. S. 52–57 [in Ukrainian].

16. Miroshnychenko, S. S. (2022). *Voiennyi stan v Ukraini: problemy kryminalno-pravovoho rehuliuвання i pravozastosuvannya* [Martial law in Ukraine: problems of criminal law regulation and law enforcement]. *Chasopys Kyivskoho instytutu intelektualnoi vlasnosti ta pra- va [Journal of the Kyiv Institute of Intellectual Property and Law]*. Vyp. 1. S. 30–36 [in Ukrainian].

Hradetskyi Andrii

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
Head of the Department of Combat
and Logistic Support Faculty of Service
and Combat Activity of the National Guard of Ukraine
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Danylevskiyi Andrii

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Combat
and Logistic Support Faculty of Service and Combat
Activity of the National Guard of Ukraine
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

Tolstonosov Dymytrii

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
of the Department of Combat and Logistic Support
Faculty of Service and Combat Activity
of the National Guard of Ukraine Kyiv Institute
of the National Guard of Ukraine

FEATURES OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR MILITARY CRIMINAL OFFENSES COMMITTED DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATE

Based on the analysis of the current legislation and scientific literature, the peculiarities of criminal responsibility for military criminal offenses committed during the period of martial law were investigated, which made it possible to formulate proposals for changes to the current legislation. It was determined that the lack of a systematic approach to the issue of using such a qualifying feature as the commission of an act under martial law led to a violation of the principle of justice, an imbalance in the system of measures of criminal law influence on the commission of criminal offenses. In view of this, a number of articles of Chapter XIX of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine need to be supplemented with the specified qualifying feature. We are talking about articles 406, 412, 414-417, 422 of the Criminal Code of Ukraine.

It has been established that the sanction of Part 2 of Article 433 of the Criminal Code of Ukraine does not comply with the rules of construction of sanctions of special criminal law norms and requires an increase in the amount of punishment in order to harmonize with the sanction of Part 4 of Article 187 of the Criminal Code of Ukraine, which provides for responsibility for a uniform criminal offense.

It is proved that Article 435-1 of the Criminal Code of Ukraine should be placed in Chapter XV of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, and its content has been significantly changed taking into account the comments expressed in this work and by other authors.

It is substantiated that part 4 of Article 401 of the Criminal Code of Ukraine should be supplemented with a provision on the possibility of exemption from criminal liability for the commission of a military criminal offense by a special purpose police officer of the National Police of Ukraine with the application of measures provided for in the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine.

Keywords: *military criminal offenses; martial law; criminal liability.*